

ضرورت کاوشهای حقوقی

غلامنبی گلستانی

به نام آن که جان را فکرت آموخت

چراغ دانش اندر دل برافروخت

۱. از مهمترین و در عین حال، حساسترین پایه‌های حرکت عظیم و بنیادین فرهنگی در هر کشور، نشریات و مجلات تخصصی است که گرچه دارای تیراژ اندک و مخاطبان محدود است، اما موضوعات بسیاری برای طرح دارد و عرصه مناسبی را برای ابراز اندیشه‌ها، دیدگاهها، تئوریا و خردورزیهای اهل قلم و اندیشه‌وران فراهم ساخته، زمینه رشد و تعالی فرهنگی را در میان دانشگاهیان و حوزویان مهیا می‌سازد.

رسانس عظیم علمی و فرهنگی که در سالهای اخیر در مراکز حوزوی و دانشگاهی شاهد آن هستیم، می‌رود تا برآیند آن در آینده نه چندان دور، نه تنها تحوّل بزرگ را در فرهنگ حوزوی و دانشگاهی ایجاد کند، که فرهنگ کل جامعه را دگرگون گرداند.

۲. نشریات تخصصی، با توجه به آرمان‌خواهی و تنوع‌طلبی مخاطبان خاص و نیازهای ویژه آنان، افزون بر مشکلات عدیده اجرایی که پیش پای دست‌اندرکاران می‌گذارد، موضوع نوع پژوهشها و پژوهشگرانی است که تنها و تنها دغدغه‌های نیازهای جوامع علمی را در نظر گیرند و هرگز مرکب قلم را مرکب رسیدن به نام و نشان قرار ندهند و با ژرف‌اندیشی تمام، به نیازهای فکری جامعه و پاسخهایی در خور، بیندیشند.

مراکز دانشگاهی و حوزه‌های علمی باید نیک دریابند که رشد و کمال آنان در گرو پژوهش، اجتهاد و استنباط بایسته و جامع است و حیات علمی آنان، به قلم، بیان، فکر و کاوشهای عمیق و همه‌جانبه، بویژه نسبت به علوم اسلامی بستگی دارد. هر مقدار در این زمینه‌ها بکوشند و با متفکران جهان، بویژه جهان اسلام بجوشند، آینده روشنتری برای حوزه‌ها و دانشگاهها رقم زده‌اند و در این زمینه باید به دنبال سوژه‌ها، موضوعات و مفاهیم برجای مانده باشند و هزاران عنوان و موضوع ناشکافته را به محک تحقیق زنند. همه ابعاد گسترده احکام الهی و گستره وسیع فقه، نیازمند کاوش و پژوهش است و معرفی به دور از هر گونه شتابزدگی مفاهیمی که امروز نقش کلیدی دارد، ضرورت نسل معاصر است.

۳. هر جامعه‌ای برای تنظیم روابط اجتماعی میان مردم و حفظ اساسی‌ترین ارزشهای حاکم بر روابط آنها ناگزیر است به شکل سامان‌یافته، ضمن شناسایی حقوق افراد جامعه، قوانینی را جهت حفاظت از این حقوق، وضع کند و به کسانی که از مرزهای قانونی فراتر روند و قواعد مقبول جامعه را نقض کنند، واکنش نشان دهد.

دانش «حقوق» در مرز و بوم ما، اکنون به برکت انقلاب اسلامی، توفیقی یافته است که در طی چهارده قرن گذشته، هیچ‌گاه با این وضوح و عظمت و با این کمال و قاطعیت، جامه عمل به خود نپوشیده بود. این موقعیت، مسائلی را پیش می‌آورد که حقوق‌دانان، رسالت تاریخی خود را از قوه به فعل آورند و خواب سنگین و غفلت ناگزیر سالیان را با بیداری و هوشیاری

جبران کنند و در ارائه نظامی که خواهان ارزشهای والای انسانی است، گامهای مؤثری بردارند و با بهره‌گیری از زورقهای پژوهش حقوقی، در اکد، پای‌دریند نگرند.

اینان باید در تبیین نظام اسلامی که ملهم از احکام اسلامی است، حفظ مهمترین ارزشهای جامعه اسلامی تحت عنوان «ضروریات خمس»؛ یعنی: حفظ «دین»، «نفس»، «نسل»، «عقل» و «مال» را با ضمانتهای اجرایی، در هم آمیخته، نقش حقوق را در تنظیم مناسبات اجتماعی، و نمایانند.

۴. ضرورت بازشناسی و بازکاوی مباحث حقوقی، وقتی دانسته می‌شود که اهمیت فوق‌العاده و نقش عظیم این دسته از مسائل در زندگی، تکامل و سعادت انسان و تحولات جوامع انسانی در ابعاد مختلف، مورد توجه قرار گیرد؛ چرا که مباحث حقوقی، جزء مهمترین، ارزشمندترین و پیچیده‌ترین مباحثی است که مستقیماً به انسان و زندگی و سعادت انسان می‌پردازد و مهمترین سنگ بنای زندگانی اجتماعی بشر است که نظام روابط اجتماعی، با کمک آن سامان می‌یابد و هر کس، محدوده رفتار خویش را در آن می‌شناسد. نظام حقوقی است که سهم هر کس را از حقوق و برخورداری اجتماعی، معین می‌سازد و تکالیف او را در قبال دیگران، مشخص می‌کند.

۵. این که اسلام دارای سیستم حقوقی است، امری غیرقابل تردید است و در میان مسلمانان، این که روابط اجتماعی و اختلافات، باید بر اساس احکام و مبانی قرآنی تنظیم و حل و فصل شود، امری مسلم است. دیرینه تاریخ، بیانگر این حقیقت است که سیستم حقوقی اسلام، توانسته است در مقایسه با نظامهای حقوقی دیگر، امتیازاتی از خود نشان دهد.

هر چند که دستهای آلوده و رسانه‌های قدرتمند تبلیغاتی غربی و شرقی، برای در ابهام قرار دادن نظام حقوقی اسلام، از روشهای پیچیده‌ای استفاده کرده و می‌کنند؛ گاهی، به بهانه این که حقوق، ارزش آن را ندارد که خدا در آن دخالت کند، از جدایی دین از حقوق و سیاست دم زدند و به

ضرورت کاوشهای حقوقی

سرمقاله

انکار آن دست یازیدند و گاهی، به رغم این که وجود نظام حقوقی را در شریعت پذیرفته‌اند، وجود آن را به عنوان اشکال و انتقادی بر دین مطرح کرده‌اند و بر دین، خرده گرفته‌اند که چرا در تمام اعمال فردی و شؤون اجتماعی انسان دخالت می‌کند و آزادی و اختیار انسان را محدود می‌سازد. بر پژوهشگران است تا با تبیین صحیح نظام حقوقی اسلام، نشان دهند که چگونه، طرفداری جدی از حقوق انسانها، مهمترین عامل نفوذ و گسترش اسلام بوده است.

۶. نظام حقوقی اسلام، متکی بر اصولی انسانی و الهی و دارای امتیازات برجسته‌ای است و اهداف متعالی، مقدس و ارجمندی را دنبال می‌کند که از آن جمله است:

یک: این نظام، در همه زوایای زندگی انسان و گوشه و کنار جامعه، با تیزبینی و ژرف‌نگری خاص خود، اجرای عدالت را خواهان است.

دو: جامعه را بر اساس کرامت انسان، استوار می‌سازد و بر مبنای صحیح ایدئولوژی، بازسازی می‌کند و با نفی ارزشهای نژادی و قومی، همه انسانها را از هر طیف و نژادی در هر نقطه‌ای از جهان، جامعه‌ای واحد می‌داند. سه: ارتباط مستحکمی با اخلاق و معنویت فراهم می‌آورد.

چهار: از پشتوانه غنی و عظیمی چون فقه، بویژه فقه شیعی برخوردار است که از جهات فراوانی، آن را نسبت به دیگر نظامهای حقوقی، دقیقتر کرده است؛ زیرا فقه، از یک سو دارای استعدادی ذاتی است که برگرفته از اتکای آن به منابع دائم الجریان: کتاب، سنت، اجماع، عقل، هماهنگی با فطرت و تمایلات انسانها و قواعد کلی متخذ از آنها با باز شدن راه اجتهاد همیشگی است و از دیگر سو، برخوردار از مردانی فقیه، با لیاقت و شایستگی خاص و اندیشه فقهی ژرف است که با تلاشهای مداوم خود، برای شیعه، ذخایری عظیم و برای فقه، منابعی قوی از خود به یادگار گذاشته‌اند و خواهند گذاشت.

۷. حقوق، از جمله رشته‌های علوم انسانی است که بخش عظیمی از

معارف هر نظام را شامل می‌شود و متناسب با مقتضیات زمان و ضرورت‌های زندگی، متحوّل می‌شود. در همین زمینه، دانشگاه علوم اسلامی رضوی با هدف تلفیق و آموزش دو قلمرو فقه اسلام و علوم جدید، در سال ۱۳۶۳، در سطح کارشناسی و در سال ۱۳۷۶، در مقطع کارشناسی ارشد، رشته حقوق را در شاخه‌های «حقوق جزا و جرم‌شناسی»، «حقوق خصوصی» و «حقوق بین‌الملل» تأسیس کرد.

این دانشگاه، هم‌اکنون با برخورداری از همکاری استادان برجسته محلی و کشوری و دانشگاه‌های مختلف تهران، می‌رود تا در شرق کشور، به یک قطب آموزشی و پژوهشی در رشته حقوق تبدیل گردد و در آینده نزدیک، در صدد گشایش دوره‌های دکترا در سه رشته فوق است.

در ادامه این مسیر، با توجه به این که یکی از لوازم توسعه دانش حقوق، داشتن مجله تخصصی است تا نیازهای دانشجویان در زمینه دستیابی به دیدگاه‌های نوین فقهی و حقوقی فراهم شود، دانشگاه بر آن شده است که در هر سال، یک تا دو شماره مجله تخصصی خود را به رشته حقوق اختصاص دهد.

اینک نخستین شماره آن تقدیم تمامی اندیشمندان وادی فقه و حقوق می‌گردد. امید که قدمی باشد در جهت رسالت دانشگاه علوم اسلامی رضوی. ۸. تأکید و تکرار می‌کنیم که دست تمامی صاحب‌نظران، استادان و پژوهشگران را در کمک علمی به مجله، با ارسال مقاله و ترجمه مقالات کاربردی، به گرمی می‌فشاریم و اذعان داریم که دانشگاه علوم اسلامی رضوی برای تعمیق و تحکیم فرهنگ دینی و پاسخ‌گویی به پرسش‌های مطرح در حوزه علوم و معارف اسلامی و موضوعات جدید در حوزه علوم انسانی، خود را نیازمند تمامی فرهیختگان و اهل قلم می‌داند.

ما بدان مقصد عالی نتوانیم رسید

هم مگر لطف شما پیش نهاد گامی چند

منتظر هر گونه نقد و انتقاد نسبت به مباحث مطرح شده در مجله

ضرورت کاوش‌های حقوقی

سرمقاله

هستیم؛ چرا که برخورد آرا و نقطه نظرهای مختلف در جوی کاملاً تحقیقی و به دور از جنجالها و اغراض سیاسی، زمینه‌ساز دستیابی به نظریات صحیح است و بهترین پاداشی که دست‌اندرکاران مجله را خرسند می‌سازد، انتقادهای، پیشنهادهای و طرحهای سازنده‌ای است که توسط دوست‌داران اسلام، انقلاب و دانش، به دفتر مجله ارسال می‌شود.

مجله تخصصی
دانشگاه علوم اسلامی رضوی